

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לקיומה של תרבות יהודית-ערבית בימי- הביניים - 13163

תאריך עדכון אחרון 20-09-2016

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: שנתי

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' מרים פרנקל

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: miriam.frenkel@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ג' 12.30-13.30

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בימי-הביניים היו היהודים שחיו בארצות האסלאם את החלק הגדול והפעיל של העם היהודי. בתקופה זו ובאזור תרבות זה הם יצרו גם חלק נכבד מנכסי צאן הברזל של התרבות היהודית. בקורס זה נבקש להתחקות אחר צמיחתה ופריחתה של התרבות היהודית בעולם האסלאם למן כיבושי האסלאם במאה השביעית ועד המאה השתים עשרה. נעסוק הן ביצירה הספרותית והן בתרבות החומרית.

מטרות הקורס:

הכרת היצירות המרכזיות בתחומי הספרות והתרבות החומרית שנוצרו על ידי יהודי ארצות האסלאם בימי- הביניים והתהליכים החברתיים שעמדו מאחוריהן ומקומן בתרבות היהודית מתוך זיקה לתרבות האסלאם הסובבת בת הזמן. .

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לקרוא טקסטים ספרותיים ומסמכים היסטוריים ימי- ביניים בצורה ביקורתית.
ליישם תאוריות מתחומים שונים (ספרות, אנתרופולוגיה) לגבי הנושא הנלמד.

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: שילוב של קריאה מודרגת במקורות ראשוניים והרצאות פרונטליות.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

סמסטר א': הספרות היהודית- ערבית
28.10: שיעור מבוא

11.4: רקע היסטורי ותרבותי, נסיבות צמיחתה של הספרות היהודית- ערבית-
קריאה: Blau Joshua, *The Arabic-Judaeo of Background Linguistic and Emergence*,
Jerusalem 1999, pp. 19-50 (chapter 2)
רינה דרורי, ראשית המגעים של הספרות היהודית עם הספרות הערבית במאה העשירית, תל- אביב
1999, עמ' 179-184 (סיכום).

11.11: גניזת קהיר ותרומתה להכרת התרבות היהודית-ערבית
מקור: מבחר רשימות ספרים מן הגניזה.
קריאה:

מרים פרנקל, רשימות ספרים מן הגניזה כמקור להיסטוריה חברתית ותרבותית של היהודים באגן הים
התיכון, "תעודה טו' (תשנ"ט), עמ' 333-349.

18.11: מהפכת הספר בעולם היהודי

מרים פרנקל, "קנון וחברה- הקנון הספרותי ככלי לגיבוש העילית החברתית בחברת הגניזה", בתוך: מנחם בן ששון, ירחמיאל ברודי ואחרים (עורכים), הקנון הסמוי מן העין; חקרי קנון וגניזה, ירושלים 2010, עמ' 88-110.

25.11: המדרש

מקור: קטעים מפרקי דרבי אליעזר

קריאה: היינמן יוסף, אגדות ותולדותיהן, ירושלים 1974, עמ' 183-205
היינמן יוסף, עיבודי אגדות קדומות ברוח הזמן בפרקי דרבי אליעזר, ספר היובל לשמעון הלקין בעריכת בועז שכביץ ומנחם פרי, ירושלים 1975, עמ' 321-343.

12.2: המשך

מקור: קטעים ממדרש עשרת הדיברות

קריאה: ענת שפירא, מדרש עשרת הדיברות; טקסט, מקורות ופירוש, ירושלים 2005, עמ' 11-17 (הקדמה)

12.9: סיפורי בן סירא הימי- ביניים : ממדרש לקובץ סיפורים

מקור: קטעים מסיפור בן סירא

קריאה: עלי יסיף, הסיפור העברי בימי הביניים, עיונים בתולדותיו, ירושלים 1974, עמ' 69-78 (פרק שישי)

16.12: כתיבת ההיסטוריה:

מקור: דף מתוך כרוניקה יהודית על גילוי אבן השתייה

קריאה: משה גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה, תל אביב תשמ"ג, כרך א', עמ' 54-61 (סעיף כ').

23.12: המשך : נתן בן יצחק הבבלי, אכ'באר בגדאד

מקור: אכ'באר בגדאד על פי: משה גיל, במלכות ישמעאל בתקופת הגאונים, תל אביב וירושלים

1997, עמ' 32-47

קריאה: מנחם בן ששון, "המבנה, המגמות והתוכן של חיבור נתן הבבלי", ספר הזכרון לח"ה בן ששון, ירושלים תשמ"ט.

30.12: שאלות ותשובות הלכתיות כז'אנר ספרותי

מקור: תשובת רב האי גאון על כתיבת השם המפורש.

קריאה: ירחמיאל ברודי, צוהר לספרות הגאונים, תל אביב 1998, עמ' 44-80 (פרק שני).

1.6: המשך

מקור: תשובת הרמב"ם על מלמדת תינוקות מתוך תשובות הרמב"ם, א', 34, עמ' 49-53 וגם 45, עמ' 71-73.

קריאה:

R. L. Melammed, He said, she said: a woman teacher in twelfth-century Cairo. *AJS Review*, 22,1(1997), 19-35.

עודד זינגר, "כאשר זאת שאיתי אינה אתי: נישואי מרחק בגניזת קהיר. פעמים, 121 (תש"ע) 7-66

13.1: האיגרת והמכתב

מקור: איגרת מאת ר' שמואל בן חופני גאון על רעידת האדמה ברמלה

קריאה: טובה בארי, "שרידי אגרונים קדומים מן הגניזה", קבץ על יד, סדרה חדשה ספר יח (כח),

ירושלים תשס"ח, עמ' 45-79

20.1: המשך:

מקור: איגרת השמד לרמב"ם
קריאה: יצחק שילת, אגרות הרמב"ם, המבוא
א' סטריקובסקי, "אגרת השמד לרמב"ם, הלכה או רטוריקה", א' ורהפטיג (עורך), מנחה לאי"ש,
ירושלים תשנ"א, עמ' 248-257.

27.1: המשך:

מקור: מכתב מהגניזה על שמד המיוחדן וגורל יהודי צפון אפריקה
קריאה: מנחם בן ששון, "לזהותם של האנוסים-עיון בהשתמדות בתקופת האלמוחדון", פעמים 42
(תש"ן), עמ' 16-37

סמסטר ב':

3.3: מונוגרפיות הלכתיות

ר' שמואל בן חופני, ספר הבגרות, ירושלים תשנ"ט, עמ' 89-91, 127-134, 139-141
קריאה: מרים פרנקל, "שאון גלי נעורים; על התבגרות ומתבגרים בחברה היהודית בארצות האסלאם
בימי הביניים", זמנים 102, אביב 2008, עמ' 8-17.
ברודי, צוהר, עמ' 112-180

10.3: צמיחת המחבר והחיבור (תאליף)

מקור: קטעים מתוך ההקדמה לספר האמונות והדעות לר' סעדיה גאון
קריאה: ירחמיאל ברודי, רב סעדיה גאון, ירושלים תשס"ז, עמ' 35-69 (פרקים ב', ג')

17.3: המשך:

מקור: קטעים נבחרים מתוך ה"משנה תורה" לרמב"ם.
קריאה: יצחק טברסקי, מבוא למשנה תורה לרמב"ם, ירושלים 1980, עמ' 1-22.
מנחם בן ששון, "משנה תורה לרמב"ם: לדרכי יצירת קנון בחי מחבר", בתוך: מנחם בן ששון, ירחמיאל
ברודי ואחרים (עורכים), הקנון הסמוי מן העין; חקרי קנון וגניזה, ירושלים 2010, עמ' 133-201.

14.4: המקאמה: הומור, סטירה ואמנות

מקור: קטעים נבחרים מתוך תחכמוני לר' יהודה אלחריזי
קריאה: יוסף סדן, "ר' יהודה אלחריזי כצומת תרבות- ביוגרפיה ערבית של יוצר יהודי בעיני מזרחן",
פעמים 68, קיץ תשנ"ו, עמ' 16-17.
Rina Drory, "Al-Harizi's Maqamat: A Tricultural Literary Product?, The Medieval
Translator, vol. 4 (1994), pp. 66-85.

28.4: מיסטיקה וחסידות

מקור: קטעים מתוך פירוש תהלים לר' אברהם בן הרמב"ם.
קריאה: ש. ד. גויטיין, "ר' אברהם בן הרמב"ם וחוגו החסידי, מסמכים חדשים מן הגניזה", תרביץ לג'
(תשכ"ד), עמ' 181-197
שרה סבירי, הסופים; אנתולוגיה, תל אביב 2008, עמ' 19-57 (מבוא)

5.5: תרבות חומרית

העיר המוסלמית ומקום היהודים בתוכה
מקור: שאלות ותשובות מתוך שו"ת הרמב"ם וראב"ם.

קריאה:

S. D. Goitein, A Mediterranean Society, Berkeley 1983, vol. IV, pp. 1-47

12.5: בית המגורים ותכולתו בארצות האסלאם (כלי בית וריהוט)

מקור: קריאה ברשימות נדוניה מהגניזה

קריאה: יזהר הירשפלד, בית המגורים הארץ-ישראלי בתקופה הרומית-ביזאנטית, ירושלים תשמ"ז.

S. D. Goitein, A Mediterranean Society, Vol. IV, pp. 105-138

Joseph Sadan, Le mobilier au Proche-Orient medieval, Leiden 1976

GT 455 N4 S2

19.5: בתי קברות, מצבות ומנהגי קבורה

מקור: צוואות מהגניזה הנוגעות לסדרי קבורה

קריאה: *York New, Death our of Hour The, Aries Phillipe*

1981

BD 444 A7

7 *S. D. Goitein, A Mediteranean Society, vol. V, pp. 128-18*

26.5: מאגיה: קמיעות ומרשמים

מקור: קמיעות ומרשמים מאגיים מגניזת קהיר.

קריאה:

Gideon Bohak, "Towards a Catalog of the Magical, Astrological, Divinatory, and Alchemical Fragments from the Cambridge Geniza Collections", in: Ben Outhwaite and Siam Bhayro (eds.), "From a Sacred Source"; Genizah Studies in Honour of Professor Stefan C. Reif, Leiden and Boston 2010, pp. 53-80.

סטיוון ווסרסוטורם, "הפרק שטרם נכתב; הערות לקראת היסטוריה חברתית ודתית של המגיה במסמכי גניזת קהיר", פעמים 85 (תשס"א), עמ' 43-61.

6.2: לבוש ותכשיטים

מקור: רשימת נדוניה מן הגניזה

קריאה:

S. D. Goitein, A Mediterranean Society, vol. IV, pp. 150-225

Yedida Stillman Kalfon, Arab dress : a short history : from the dawn of Islam to modern times, Leiden 2000

GT 1380 S75

6.9: ביקור במוזיאון ישראל ובהיכל הספר

16.6: מזון ומשקה

קריאה: מתכונים מן הגניזה

קריאה: *S. D. Goitein, A Mediterranean Society, vol. IV, pp. 226-260.*

23.6: שיעור סיכום.

חומר חובה לקריאה:
מצוין בסילבוס

חומר לקריאה נוספת:
מצוין בסילבוס

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 20 %
הגשת עבודה 80 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:
הקורס כולל שני סיורי חובה: 1. לספרייה הלאומית 2. למוזיאון ישראל. התלמידים יתבקשו להגיש דו"חות סיור קצרים.